

Az állami anyaöl demagógiájáról – a Bartók ürügyén

Van az ügy, hogy valaki nem ért valamihez. Nem nagy baj, én sem értek mindenhez. Csak amihez nem értek, arról én hallgatok. Nem így Szávay István, aki a Délmagyarország 2008. február 5-ei számában megjelent *Állami anyaöl* c. jegyzetében oly mértékben félrevezető, előítéletes – és ezért sértő – véleményt tesz közzé a művelődési házakra és a benne dolgozó munkatársakra nézve, hogy figyelemre sem kellene méltatni. Ám a Kedves Olvasó – Sz. I.-vel egyetemben – nem szakember, s ezért akár hihető is lehet számára. Ezért kelletlenül bár, de foglalkozni kell állításaival.

„Ma már kevesen tudják, hogy a művelődési házak létrehozásának is politikai okai voltak” – írja Sz. I., s bizony igaza van abban, hogy ezt így kevesen tudják. Talán azért, mert egyszerűen nem igaz. „Sajnos ez a felfogás gyakran kapóra jött a politikának, minden lehetséges oldalon. A művelődési házak lekommunizálását először egy ifjú fiatal demokratától hallottam 1989-ben, hogy aztán 1990-ben egy magyar fórumos népművelő képviselőtársammal közös parlamenti felszólalásban tiltakozunk ellene. Azután is újra meg újra előkerült. Többnyire az áll mögötte, hogy az éppen ott lévő közművelődési intézményt jól el lehet adni - mondjuk autószalonnak -, és már jelentkezett vevő is.” – írja Vitányi Iván egy filmvita kapcsán az Élet és Irodalom 2007. november 30-i számában. Majd így folytatja: „Ezek a megállapítások elárulják, hogy ... nem ismerik, sőt félreismerik a magyar közkultúra történetét, és természetesen hamis következtetéseket vonnak le belőle. ...hallott-e már valaha is gróf Klebelsberg Kunóról? Merthogy őt ugyebár nem lehet kommunistának nevezni, és az elmúlt rendszerhez sorolni. ... Nos, Klebelsberg a közművelődés megalapozását, a művelődési házak építését tartotta a legfontosabbnak Trianon után a magyar kultúrában. És hányat épített? Körülbelül kétezernyolcszázat. ...És hány működik ma? Körülbelül ugyanannyi. Bár a hetvenes években valóban még több volt. Számuk azóta csökkent, de nem szállt le a klebelsbergi norma alá. ... Az intézmény egyáltalán nem a kommunizmus találmánya, hanem a felvilágosodásé. ... Magyarországra sem Klebelsberg hozta, hanem az 1848 előtti reformnemzedék. ... A művelődési házak száma ma is háromezer fölött van.

„A 80-as, 90-es években fokozatosan szinte kiürültek a civil szféra szabadságának és anyagi lehetőségeinek bővülésével” – állítja a művelődési házakról Sz. I. Mit mond erre Vitányi Iván? „Az egész lakosság számára ők nyújtják a kultúrához való hozzáférés legnagyobb lehetőségét. 2003-ban a 14-70 év közötti lakosság 54 százaléka fordult meg bennük. (Moziban, színházban, múzeumban csak 30-40 százalék.) Ehhez hozzájárul az intézmény közelsége is: a művelődési házakat a lakosság közel kétharmada gyalog, további 15-20 százaléka biciklivel is fel tudja keresni, a fővárosban is. Ezekben a házakban 1996-ban 6612 művészeti csoport, munkaközösség dolgozott 150000 résztvevővel. Számuk 2003-ban 9279-re (180 000) emelkedett. Legtöbbjük fiatal vagy nyugdíjas. A tanfolyamok, szakkörök, klubok száma ezer körüli, mintegy 300000 közreműködővel. Az ismeretterjesztő rendezvényeké 33 ezer, a résztvevőké egymillió-háromszázezer. A műsoros esteké 24 ezer, a látogatóké ötmillió fölött. A bálók és a diszkók száma 12 ezer. A népzenei, néptáncestek, táncházak, népművészeti vásárok rendezvényeinek száma 2003-ban közel nyolcezer, csaknem négymillió résztvevővel. A közösségi rendezvények (népünnepély, társadalmi rendezvény, játszóház, vásárok, fórumok) száma több mint 38 ezer. A kiállításoké, vetélkedőké 25 ezer. A résztvevők száma meghaladta a 7,5 milliót.” Ennyit az üres házakról és a bennük unatkozó népművelőkről.

S persze látványos dolog a Lajtán túli civil állapotokra hivatkozni, csak hát ott van fizetőképes kereslet is, például ki tudják fizetni a hivatkozott vendéglő terembérleti díjat. Tessék csak megkérdezni, hány krajcárt fizetnek a Bartóknak (meg a többi művelődési háznak) az ottani civilek? Semennyit. No, ha Sz. I. elintézi, hogy ugyanennyiért mehessenek valamelyik belvárosi étterem különtermébe az Operabartók, a Bartók-kórus meg a többiek, hát fene bánja, biztos elfogadják. De komolyan gondolja bárki, hogy ez itt így működik? Nem véletlen, hogy más néven – Németországban pl. népfőiskolaként – ugyanúgy működnek művelődési intézmények állami és önkormányzati támogatással, mert a fizetőképesség társadalmi csoportonként biz’ ott is véges.

S hogy Szegeden egy „óriási intézményhálózat” működik, amely finanszírozhatatlanná vált? A város településszerkezetét vizsgálva a következő arányokat látjuk: 10-ből 6 intézmény a körtöltésen kívül szolgálja mintegy 26 ezer fő igényeit, Újszeged 18 ezres népességének mindössze egy – városi igényeket is kielégítő – intézménye van, míg a körtöltésen belüli, a tulajdonképpeni klasszikus város kb. 110 ezres népességét mindössze három, a belvárosban, egymás közelében lévő önkormányzati

művelődési ház szolgálja. Ugyanakkor hatalmas *ellátatlan övezetek* vannak a nagykörúton kívül, gondoljunk csak a legnagyobb lakossűrűségű Tarján és Felsőváros kb. 30 ezres népességére, Alsóváros, Móraváros, Rókus régi és lakótelepi területeire. A feladat tehát évtizedek óta korlátozottan ellátott. De ha összehasonlítjuk más településekkel, azt látjuk, hogy a népesség arányában sokkal kevesebb közművelődési alkalmazottat foglalkoztat a város, mint kisebb településeken.

SZ. I. állításainak összegzéseként olvashatjuk a Végső Nagy Demagógiát: „*Ami most Szegeden történik a Bartók művelődési központtal, az lényegében erre vezethető vissza.*” Mármint a hatalmas és finanszírozhatatlan intézményrendszer, az államanyácskára támaszkodó mentalitás. S azt hinnénk, ennél már nem lehet lejjebb menni. Tévedtünk: Sz. I. zárásul még jó tanulóként felmondja a leckét, visszhangozva a városvezetés legalább ennyire hamis állítását: „*Aki pedig óhajt, maradhat a rendszerben, hiszen a város elhelyezi más intézményben*” – mintha ez lenne a legnagyobb tét.

Pedig nem ez, csak erről senki nem szól. A tét nemcsak az, hogy a Bartók *eddig* tevékenységszerkezetét ki viszi tovább. Ámbár az sem egyszerű, hisz üres szólam a Reök-palotára, meg a Korzó Zeneházra hivatkozni, mert aurájuk, térszerkezetük és legelőször is: funkcionalitásuk okán csak az eddigiek töredékét képes befogadni. Illendő tudni, hogy minden térszerkezet csak a számára adekvát tevékenységszerkezetet fogadhatja be. De mi lesz a kimaradtakkal? **Nem mellékesen: olvasom a REÖK programajánlatát, amely szerint az elmúlt napok egyikén Pál Tamás operaszalonjának vendége Bárdi Sándor volt. Tisztelem mindkettőt, a program kiváló, kevésbé a 600 forintos belépődíj. No, jó, nyugdíjasoknak, diákoknak 400. (Csak viszonyításul: nemrég egy filharmóniai hangversenyre fizettem 1300 forintot. Mi mennyi?) Költői kérdéseim: hányan voltak, kik tudták megfizetni, kik tudják majd ezt folyamatosan megfizetni, s végül: mennyit kértek volna mindezért egy művelődési házban. Borítékolom: semmit, ott erre pályáznak, vagy baráti szívességgént közreműködnek a művészek. Hát ennyiért bárki tud kultúrát szervezni! De meddig?**

Az igazi és valós tét a Bartókban megvalósítható és megvalósítandó, eddig elmaradt művelődési programok sokasága. (S bizony, itt kellett volna a Bartók konkrét elemzését elvégezni, s a valódi hiányosságokat feltárni. Mert ha a kenyérgyár rossz kenyeret süt, nem zárjuk be gyárat, hanem leülünk a pékkel beszélgetni, s utána döntünk – akár róla is. Persze ez csak akkor működik, ha nincsenek prekonceptiók.) Ezek hiányát még senki nem vette leltárba, pedig ez az igazi tét – az elmaradt értékhaszon. S ez fog visszavonhatatlanul eltűnni Szegeden. **Bizton állíthatom: szakmailag megalapozatlan a döntés, igaz erre nem is volt látható szándék. Nem jelent meg a folyamat kommunikációjában soha közművelődési koncepcionálás, hatáselemzés, csak a nyers akarat.**

Ezért is kell szólni végül mindennek demokratizmusáról. Amikor az érintettek csak pletykákból hallják meg a szándékot, amikor a használókat előtte nem kérdezi meg senki, hanem a visszavonhatatlan döntést közlik, akkor ott Horváth Dezső február 1-én, e lap hasábjain olvasott Bartók-fohásának záró sorait kell idéznem: „*Palotás városnak mondták a régiek Szegedet. Azt hittük, demokratizálódik.*” Talán egyszer igen, addig pedig így működik kis hazánkban a helyi (kultúr)politika, függetlenül attól, hogy szegfű virít az ablakban, vagy narancs van a gyümölcsöstálon. Ezért hát a Bartók sorsának az égvilágon semmi köze nincs az állami anyaölhöz. Eltűnésének helye – a hasonló sorsú más intézményekkel együtt – sokkal inkább a hatalmi anyaöl.

(Délmagyarország, 2008. február 11.)

A piros betűs szöveg terjedelmi okok miatt kimaradt a közölt írásból.